

KÖZPONT, PULYKÁK, KÖMÖRŐ, MOME

DOI 10.35402/kek.2021.3.9

A Moholy-Nagy Művészeti Egyetem másodéves designkultúra szakos hallgatójaként művészetszociológia tantárgyból¹ azt a gyakorlati feladatot kaptuk, miszerint készítenünk kell egy interjút egy általunk kiválasztott, aktívan tevékenykedő, bármilyen művészeti pályán jelenlévő alkotóval. Az én választásom Szabó R. János dokumentarista fotósra esett. János nevével (pontosabban Instagram-fiókjával) két-három éve találkoztam először egy baráti beszélgetés során, amikor is felvázoltam a másik félnek (kisvárosi középiskolásként) az urbánus és vidéki vizualitás eltérő jellegét. Ekkor mutatta meg az ismerősöm János munkáit: az ő képeinek egy részén egy kelet-magyarországi, klasszikus magyar „vidéki séget” magából ontó apró falu történései tükröződnek, s ezzel erősen szimpatizáltam. János emellett a főváros alternatív, főleg zenei és kulturális közegeit is nagy számmal örökíti meg, a maga sajátos nézőpontjából.

Tudatos döntés volt-e, hogy az adott művészeti ágban kezdted tevékenykedni vagy más okai voltak ennek?

Szabó R. János: Azt hiszem, igen. Debrecenbe kerültem érettségi után OKJ-ra a Medgyessy Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola alkalmazott fotográfia szakjára. Ennek előzménye, ami a vizuális ábrázolást illeti, hogy gyermekként nagyon szerettem rajzolni. Emellett romantikus képként él a fejemben, amikor először eszembe jutott, hogy a fényképezés érdek: napköziben, amikor minden feladattal készen voltam, lehetőségem nyílt, hogy a könyvtárban töltssem az időmet (a könyveket már akkoriban is nagyon szerettem, de nem a tartalmuk, hanem a képek miatt), a kezembe került egy NatGeo kiadvány, ami valami Amazonas-féle törzsekről szólhatott, és volt benne egy kétoldalas kép. Egy csónakban ült a fotós és az emberek a törzsből, mellettük az Amazonas folyó látszott, s nagyon szimpatikus volt, hogy valaki fényképészként ilyen helyeken járhat. Másrészt az amerikai popkultúra, a „high school” életérzés is rám ragadt, valamint gördeszkáztunk is páran, s őket kezdtem el először

fotózni a legelső gépemmel. Aztán az interneten is egyre több alkotó jött velem szembe: ugyanolyan képeket akartam csinálni, mint azok a francia fiatalok, akiket Tumblr-ön láttam, amerikai zászlóval, akik tüzet raknak, és a kisbuszuk tetején nézik a napfelkeltét, csak hát én Kömörőben voltam, de megpróbáltam ezt kicsikarni magamból. Nem sikerült, és milyen jó, hogy nem sikerült, de pont ezért ilyen jók ezek a képek. Érettségi után, mikor az embereknek ki kell választani, hogy mi lesz a hivatásuk, én ebben az intuícióimra hivatkoztam.

Gyerekkorban a tehetség vagy a szorgalom a meghatározó a kiválasztódásban?

Sz. R. J.: Nehéz kérdés, mert én gyermekként nagyon nem voltam szorgalmas. Nagyon intuitív voltam/vagyok, pont a minap volt egy beszélgetésem a MOME mentén. Egy olyan hallgatót, ahogy én teljesítettem, már első félévben kitétek volna. Fiatalkoromban egy mérsékelt ADHD zavarom volt, talán emiatt sem annyira tudtam koncentrálni a figyelmet, a MOME kapcsán gyakorlatban voltam szorgalmasabb, mint a társaim, akik jobb jegyekkel haladtak félévről félévre. Semmiképp nem volt egyfajta kötelességtudatom motivációként, ez sokkal inkább egyfajta szenvedély. Ha egyet kellene választanom a kettő közül, mindenképp a tehetséget választanám.

Az otthoni környezet vagy a külső minták, példaképek ösztönöztek inkább? Ki/Mi befolyásolta leginkább a pályaválasztásodat?

Sz. R. J.: A családomban senki nincs, aki vállaltan alkotó lett volna, édesapám szakmáját tekintve lakatos és kovácsember, szóval otthoni behatás nem igazán volt jelen (bár mai fejjel látom, hogy édesapám folyamatosan alkot, és oda vezetnek az ambíciói). Én azt látom magamon, hogy valahogy az, hogy nem tudtam becsatornázni a figyelmet és az időmet az egyetem intézményébe, szorosan összefügg azzal, hogy miért lettem alkotó. Egyszerűen nagyon érdekelt kiskorom óta, hogy egy tevékenységben én magam mit csinálok, hogy mik a konvenciók, és milyen dolgokat hogyan használnak,

¹ Antalóczy Tímea szociológus, a MOME oktatójának kurzusa

emellett, hogy az „én” kerüljön ebbe bele mindenképp. Van egyfajta egocentrikus összetevője ennek, amikor az érdekel, hogy te látszódj abban, amit csinálsz: magadat akarod megmutatni azon keresztül, amit véghez viszel.

A közvetlen környezeted/családod/az alkotótársak/ barátaid mennyiben támogatták és mennyiben hátráltatták a művészi, tervezői kiteljesedését? Miben változott meg az életed a MOMÉ-ra való bekerülésed után?

Sz. R. J.: Teljes mértékben támogatott a családom, bár nyilván nem láttak abba bele, hogy én mivel is fogom tölteni az időmet a MOMÉ-n, ha felvesznek. Volt egy elképzelésük arról, hogy mit jelent az, ha valaki fotográfus és művészeti egyetemen tanul, az más kérdés, hogy picit távolabb volt a valóságtól, ami aztán ki is derült, de határozottan támogattak. Ha bármilyen más egyetemre mentem volna, akkor is biztosan nagy változások mennek végre az életemben, vagy igazából bárki életében, főleg, ha az az egyetem a lakhelyétől közel 400 kilométerre van. Budapest bizonyos értelemben egyfajta visszaigazolást adott, és nem úgy kerültem fel oda, hogy teljesen ellentmond az elvárásaimnak, bár az biztos, hogy az első két évben nem igazán tudtam mit kezdeni ezzel a nagy szabadsággal.

Milyen típusú ismeretek, készségek elsajátításának látod hasznát a szakmai munkádban?

Sz. R. J.: Szerintem ez a technikai dolgokon kívül nem specifikus semmilyen szakmára nézve, ahol az embernek az a feladata, hogy valamilyen formában önkifejezzen. Szóval bármilyen ismeretet szerzek, bármilyen tapasztalatot szerzek, az csak hozzám tesz valami újat, és mivel magamból dolgozom, ezért a szakmámhoz is hozzátesz. Az biztos, hogy mindenféle vizuálisan befogadható műveknek a tapasztalása és ismerete szerintem elhanyagolhatatlan ahhoz, hogy az ember jól csinálja azt, amit véghez visz. Illetve fixen vannak olyan dolgok, amikhez kell egy nagy adag szerencse, és egy bizonyos módú beállítottság. Ha valaki fotográfiával foglalkozik, többnyire emberekkel kell kapcsolatba lépnie, s mindenféle szociális tapasztalat és eszköztár elősegíti azt, hogy kiteljesedjen abban, amit csinál.

Van-e példaképed az alkotói folyamatban, a művész/tervező szerepben? Miért ölk?

Sz. R. J.: Egy konkrét név van a fejemben, ha olyan embert kell kiemelnem, aki a mai napig nagy hatással van rám, ő Urbán Tamás. Azzal az ízzel, amit az ő képein érezni lehet, nagyon tudok azonosulni. Ő a hatvanas évektől kezdve a kétezres évek elejéig fényképezett Magyarországon, és nagyon tetszik az az örökérvényű friss szemlélet, amit ő fényképezett. A mágikus realizmus (nem vagyok benne biztos, hogy erre használják), ami belőle árad, nagyon-nagyon bejön. Van ezáltal egyfajta szimpátiám a 70-es évekkel kapcsolatban, ami az ő munkásságában is visszaköszön. Ami leginkább inspirál, az a fajta megszállottság, ahogy ő dolgozik. Vannak is róla legendák... Van egy masszív képanyaga a korabeli mentősökről: volt egy szolgálati autója, aminek a csomagtere át volt alakítva részben egy fotólaborrá, részben pedig egy alvóhelyé. Gyakran ebben aludt, ha bármi baleset volt, az ő telefonja is csörgött (merthogy ő is tiszteletbeli mentős volt), és hajnal háromkor is segített. Nyilván idealizálva képzelem el, de érződik a képein, elég erősen. Nagyon inspiráló, hogy ennyire bele volt ivódva abba, amit csinál, ez erősen megfogott, ha a dokumentarista jellegét nézzük. Talán egy olyan életmű a célo, mint az övé.

Mennyire befolyásolják téma, ill. projektválasztásodat a piaci körülmények? Érdekel-e, hogy mi az, ami eladható?

Sz. R. J.: Eddig a témáimat a legkevésbé sem ez döntötte el. Az eladhatóság soha nem is volt kérdés számomra, bár azon mindig gondolkodtam, hogy mik azok a témák, mi az a megközelítés, ami egyfajta rés lehet a kortárs dokumentarista művészetben. Magyarországon a dokumentarista alkotóknak nincs nagyon lehetőségük, hogy finanszírozást kapjanak, ha van, az legtöbbször állami irányokból jön. Az új projektomban, amivel terveztem pályázni a Magyar Művészeti Akadémia ösztöndíjára (végül ezt nem tettem meg), nem úgy kezdtem el gondolkodni, mi lenne eladható, de akkor már megvolt, mit szeretnék csinálni, s akkor komolyan elkezdtem vizsgálni (mert az MMA egy erősen karakteres ideológiai szempontú szerveződés), vajon az ő szempontjukból nézve hasznos, érdekes, eladható lehet-e. Minden esetben úgy próbálok tervezni, hogy átgondolom, milyen világba akarom magamat helyezni, mivel akarom tölteni az időmet, miközben ezekről képeket csinálok. Ez minden esetben így volt (régebben még nem tudatosan), de például a legutóbbi projektemnél (amit az Öreg-Tűr

környékén végeztem), célzatosan választottam meg azt, hogy szeretnék a szülőfalum környezetében járatosabb lenni, valami személyest véghezvinni: a fő motivációim mindig innen indulnak, legalábbis az alkotói munkáimat tekintve.

Mi a fontosabb: hogy megveszik-e a műveidet vagy elismernek-e? Vagy a kettő ugyanaz? Mit jelent a hírnév szerinted? Hogyan viszonyulsz hozzá?

Sz. R. J.: Nyilvánvalóan az én helyzetemből nézve nagyon fontos lenne, hogy pénzt is kapjak azért, amit csinálok, de egyébként azt gondolom, nagyon jó példa az Instagram: a jelenlegi, 2021-ben történő kortárs művészet nagyon nagy része ott zajlik. Egyszerűen bármiféle zenei előadó, akinek a Youtube csatornáján sokmillió megtekintés van, az én olvasatomban nem sikeresebb, mint az a fontos és inspiráló alkotó, akinek a koncertjén csupán ötvenven vesznek részt. Nagyon lesarkítva, és nagyon idézőjelben, de ezt gondolom. Sok ember hiszi azt, művész akkor lesz az emberből, ha minél többen elismerik művészként, de én ezzel nem értek egyet. Valószínűleg Cynthia Dictator művészete jóval több emberhez jut el, mint az enyém, engem ez nem zavar, bár ő biztosan sokkal sikeresebb.

Hogyan, milyen módon tartod a kapcsolatot a közönnyel? Fontos-e egy fotós számára, hogy jelen legyen a közösségi platformokon? Mennyi időt töltesz azzal, hogy a közösségi mediabeli megjelenéseden igazítás?

Sz. R. J.: Leginkább az Instagramot használom, ott speciel annyi időt töltök, amennyi jólesik. Tudatos, megfogalmazott céloom nekem nincs ezzel kapcsolatban, de annak örülök a legjobban, ha azok követik a munkásságomat, akik minél inkább tudnak azonosulni velem. Nem is érzem azt, hogy tőlem elvárna bárki, hogy aktívabban tegyem közzé munkáimat. Nagyon sokáig ódzkodtam a kiállítástól, a legutóbbi másfél évben győztem le ezt a dacot. Még a pandémia előtt, mikor rendezvényeken fényképeztem, gyakran megtörtént, hogy olyan emberekbe futottam bele teljesen véletlenül, akik kedvelik a munkásságomat, s ez jól esett.

A művész szerephez, önértelmezéshez hozzátartozik-e az egzisztenciális biztonság megteremtésének képessége?

Sz. R. J.: Ez egy nagyon aktuális kérdés, nagyon nehéz is. Nem lehet kivenni a számításból azt,

hogy én már egy olyan generációba tartozom, aki erősen a popkultúrán szocializálódott, ha tetszik, ha nem, hordozok magamon egy megfogalmazást arról, hogy ki a művész, s emiatt van bennem egy szimpatikus kép is arról, milyen művész akarok én lenni. Tőlem szokatlan módon jelenleg nem az irányítja az időbeosztásomat, hogy a megélhetésem aggodom, hanem inkább beleálltam egy kissé klisés-romantikus művészképbe. Napról-napra alkotok, semmi egzisztenciám nincs egyáltalán. Régen frusztráltabb voltam ebben a témában, most próbálok mentálisan és lelkileg fenntartani magam azzal, hogy folyamatosan alkotok. Jelenleg párhuzamosan zajlik több olyan projekt, amit kortárs táncosokkal végzek, ők például kifejezetten pályázatokból élnek, nagyon meghatározza a helyzetüket a bizonytalanság.

Mennyire tekinted fontosnak, hogy a műveidről, tevékenységedről beszéljenek a nyilvánosságban?

Sz. R. J.: Nem gondolom fontosnak. Nyilván jólesik, számomra sokat hozzászól az énképemhez. Nagy eséllyel, ha senki sem igazolna vissza, senki nem gondolná azt, hogy az én munkáim érvényesek, sokkal kevésbé venném rá magamat arra, hogy alkossak. Ez nem jelenti azt, hogy akkor nem alkotnék, csak sokkal jobban hozzásegít egyfajta mentális nyugalomhoz.

Mennyire vonzó ma a külföldi piac, a külföldi lét, ill. a nemzetközi jelenlét?

Sz. R. J.: Nagyon vonzó, nyilván. Azt vettem észre, hogy Magyarországon kortárs alkotók közül kevesen vannak, akik inspirálnak; akik nagyjából velem egykorú, kortárs alkotók és ösztönöznek engem, ők mind külföldiek, bár a magyarok közül is leginkább külföldön tartózkodnak, vagy rövidebb-hosszabb ideig voltak külföldön (pl. egyetemen). Ezért is vonzó számomra, emellett a szellemi éra, ami adott országban megtalálható, illetve az anyagi okok is közrejátszanak (nemcsak arra gondolok, hogy valamely országokban létezik műtárgypiac, vagy magasabb díjazást kap egy fotós), hanem nagyobb szabású munkákat lehet létrehozni. Van rá szellemi táptalaj, hogy valami igazán izgalmasat csináljon az ember, Magyarországon csak egy nagyon szűk rétegben van. Határozottan vonzó, hogy határon túl is megismerjék, számontartsák, amit az ember csinál.

A téma-, ill. a projektválasztásban mi a meghatározó szempont: a személyes élmény, a társadalmi inspiráció, stb.?

Sz. R. J.: Határozottan személyes élmény. Ritkán találkozok olyan, kifejezetten dokumentarista fotóssal, aki be meri ezt vallani, de nagyon sok olyan társadalmi, vagy politikai ügy és kérdés, feladat van, amiről gondolkodom, de a munkáim során ezek általában a háttérben futnak. Nagyon öncélúnak tartom azt, amit csinálok, az elsődleges célom az, hogy jól érezzem magamat ott és abban a környezetben, amivel foglalkozom, és az egy szerencsés helyzet, hogy egyébként ez egy közérdekű dolog is egyben.

Milyen társadalmi feltételek korlátozzák vagy segítik az alkotói pályádat?

Sz. R. J.: A közvetlen környezetemen kívül nem a legalkalmasabb hely Budapest és Magyarország arra, hogy az ember művészetet csináljon, és vizsgálják, anyagilag támogassák. Amit kifejezetten csinálok, sok esetben (akár intézmények szempontjából) nehezen értelmezhető, mert ahhoz túlzottan költőiek a képeim, hogy sajtósnak dolgozzak egy napilapnál, ahhoz meg túl realistikák, hogy galériák számára legyen érdekes. Talán az utóbbi időben azt vettem észre, hogy utóbbi szempontból történt egy kis jótékony változás.

Mennyiben tér el egymástól a kelet-magyarországi, és a fővárosközeli közeg, milyen érzéseket keltenek benned?

Sz. R. J.: Szakmailag nézve nyilvánvalóan óriásiak a különbségek. Leginkább a korlátok a szülőfalum és környékén nem az anyagiak (bár azt is beleszámíthatjuk), hanem egyszerűen az edukáció hiánya (bár a legutóbbi projektemnél kítűztem azt, hogy olyan képeket készítek, amit az ott élők is tudnak értékelni, és ez számomra fontos). A szülőfalum önkormányzata egyébként felvetette, hogy lehetne egy kiállításom, bár az ott kiállított képeim közt jóval több lenne majd a templomtornyot és naplementét ábrázoló, mint ami egy másik, decemberben tartandó kiállításomon, Budapesten lenne. Nyilván van egyfajta edukációszándék bennem, de tisztában vagyok vele, mi az a fotográfiai minőség, ami az ottélők számára örömet okoz, és én örömet szeretnék nekik okozni.

Milyen alkotói közösségnek vagy a tagja? Mi a szerepük az életedben?

Sz. R. J.: Bö két éve felkért engem egy közös pályázatra két táncos, Raubinek Lili és Kelemen Patrik, akikkel „Az ismeretlen kutatása” nevű pályázaton lettünk kiválasztva nyertesként. A projekttel elkezdtem belekerülni a budapesti kortástánc-érának egy szegletébe, a két említett táncossal folyamatosan dolgozunk együtt, alakult egy másik alkotócsoporthunk is (az egyik side-projektem egyébként egy experimentális táncfilm azzal kapcsolatban, amivel foglalkozunk). Leginkább őket tartanám a kérdésre válasznak. Nagyon vonz emellett a Fiala Képzőművészek Stúdiója Egyesület, de eddig mindig lekéstem a jelentkezést, úgyhogy még nem vagyok tag.

Szerinted milyen a szakmád társadalmi megítélése, presztízse?

Sz. R. J.: Maga a szó, mint fotográfus, bizonyos körökben, főleg idősebb korosztályokál, szerintem jól hangzik, más körökben mára már kissé elcsépeletnek tűnik. A dokumentarista fotográfiánál pont, hogy fordítva van, a fiatalabbaknál menőbbnek számít, mintha szimplán azt mondanád, hogy fotós vagy (és középszerű divatmagazinoknak lősz képet, vagy valami ehhez hasonló), viszont az idősök sokkal kevésbé tudják megfogni, hamar érheti ezt az a jelző, hogy „művészkedés”, „lébecolás” az, amit ilyenkor az ember csinál. Érdekes, hogy a falumban mikor kiderült, hogy nekem ez a szakmám, akkor nem volt mindenkinek egyértelmű, mit is csinálok konkrétan, többször például megkérdezték, melyik tévének dolgozom. Mikor az a válaszom, hogy senkinek, ezeket magamnak csinálok, onnantól kezdve ők ezt hobbinak tekintik, ami egy igen fájó dolog. Egyébként, általában amikor felmerül, hogy fotós vagyok, akkor (sztereotip jellegűen) a férfiak leginkább arra gondolnak, hogy (meztelen) csajokat fotózom, a nők nagy része pedig azt gondolja, esküvőkön csinálok képeket, emellett az igazolványkép-fotózás is gyakori tipp szokott lenni.

Mi az, ami a leginkább inspirál? Mi alapján mondasz igent egy bizonyos projektre?

Sz. R. J.: Kicsit minden: azt próbálom átadni a diákjaimnak, hogy minden érdekes lehet elég közelről, elég jó helyről nézve. Nem a formai elemek, nem az esztétikum az, ami meghatározza, valami inspirál-e vagy sem. Egyébként az, ha emberekkel kell foglalkoznom, mindig ösztönöz, ha valamilyen fontos társadalmi kérdéstről van szó, az úgyszintén.

Erre egy jó példa, amikor egy időben a budapesti éjszakai klubokban dolgoztam (pl. Toldi, Központ), ahova én lennék az utolsó, aki odajárna péntek esteként. Sem a zenével, sem az általános habitussal és értékrenddel nem tudtam azonosulni, de itt jutott eszembe Urbán Tamás (és ezt talán előbb kihagytam): azt érzem a képein, ő folyamatosan úgy észlelte a valóságot, hogy ez most történik, s amit ő csinál, az egy kor dokumentuma. Ez az a fókusz, ez az a szellemiség, ami ahhoz segített hozzá, hogy örömet leljem egy olyan projektben is, ami egyébként nem érdekel túlzottan.

Kik a megrendelőid elsősorban? Hogyan jellemeznéd őket?

Sz. R. J.: A MOME utolsó évében volt egy passzív félévem, Berlinben éltem három hónapot, szerencsét próbálás, munkaszerzés jelleggel. Elég meg voltam szeppeven, nyelvi korlátjaim is voltak, s nehezebb is lett volna ott munkát találnom, mint itthon. Viszont az érzem, hogy a Berlinben tapasztalt vizuális kultúra jellege és minősége sokkal csiszoltabb és frissebb, mint amit Budapesten tapasztaltam. Amúgy leginkább bulikban kezdtem fotózni, főleg szorongásoldó jelleggel. Ez bejött, elég sokat fényképeztem „csak úgy”, az egyik ilyen buli után keresett meg engem Kurucz András, aki nagyra értékelte a munkáimat, említette, ő szervez bulikat, s mi lenne, ha ezt pénzért csinálnám. Nagyjából így indult, az első pár évben kizárólag csak rendezvényeket fotóztam. Az biztos, hogy a megrendelőim vágnak egyfajta friss szemléletre, nyitottak arra a dokumentarista világra, amiből nem nagyon tudok és akarok kilépni, és nagytöbbségben valamilyen zene- vagy kultúraközeli megrendelőim vannak. A megrendelőim nagy részébe mindenképp budapesti alternatív színtérben mozgó emberek, cégek, szerveződések tartoznak.

Milyen, a művész identitására vonatkozó, szakma specifikus külső jelek (öltözködés, szokás, hely, stb.) léteznek ma?

Sz. R. J.: Pont mostanában gondolkodom azon, hogy a küllememmel ezeket a sztereotípiákat összeharomozom. Az ilyen jegyek szerintem a karikafülbevaló férfiakon (vannak is ebből ilyesfajta mémek, starter packek, beleértve a Martens cipőket – amiben én is járok egyébként). Tinédzserkoromban teljesen Kaliforniában éltem fejben, körülbelül úgy akartam kinézni, mint a Green Day énekes,

fekete ingben és nyakkendőben mászkáltam abban a faluban, ahol tehéncsordák járkáltak az utcán. Akkoriban nem tudatosítottam magamban, hogy ez kívülről nézve furcsa lehet, de a szüleim elég erősen harcoltak ez ellen. Egyszer volt egy vitánk később, néhány éve, amikor próbáltam kifejtetni, hogy azt, ahogyan az ember öltözködik, nagyban befolyásolja, miben érzi jól magát, ami nyilván szorosan kötődik ahhoz, milyennek akar látszódni. Bármilyen szociális kapcsolati téren nagyon meghatározó az első benyomás, lehet ez akár egy vállalkozó esetében is, aki tudatosan vásárol BMW-t, és hord gombos mellényt és drága cipőt. Ez a városi ember életének nagyfokú tudatossággal lerakható velejárója.

Milyen nehézségek adódhatnak egy konkrét szemlélyel, avagy egy adott helyzetben történő fotósorozat készítése alatt, ha adódnak (s mennyiben tudod ezeket kezelni)?

Sz. R. J.: Nem igazán adódnak, legalábbis az autonóm munkáim során egy-két kivétellel soha nem adódtak. A rendezvényfotós munkáim kapcsán azért már többször ért kisebb fokú atrocitás (amin nem csodálkozom), hiszen egy sötét klubban táncolsz, aztán hirtelen feltűnik egy nagydarab srác egy fényképezőgéppel, aki az arcodba villant, aztán továbbmegy. Komolyabb gond soha nem fordult elő, de azért többen voltak, akik szóvá tették ezt, vagy kifejezetten dühösen álltak elélem. A MOMÉ-n volt egy streetfotós kurzusom (talán elsőéves lehettem ekkor), ahol az oktató megmutogatta nekünk a streetfotózás nagyjait, és én egyből azt gondoltam, hogy ez a legmenőbb dolog, amit csinálni lehet a fényképezőgéppel... Izgalmas, amikor odalépsz egy emberhez és megkérdezed, hogy lefotózhatsz-e, mert szépnek találod az egész szituációt, és erről szeretnél egy képet csinálni. Sok esetben nem a válasz, az esetek túlnyomó többségében ezt tiszteletben tartom, elnézést kérek és továbbmegyek. Ha túlzottan előnyösnek találom a helyzetet, megkérdezem még egyszer, s van, aki ilyenkor beleegyezik. Az ember minden esetben átérzi, mit érez, mire gondol, mi sugárzik a másik emberből, s azt gondolom, elég szerencsés személyiségem van ahhoz, hogy elég könnyen lássam szépnek az embereket, látom az emberségüket, szerintem érzik, hogy nincs bennem rossz szándék. Egyes dokumentarista fotósok azt vallják, hogy ők a munkájuk közben kicsit sem akarnak belenyúlani a valóságba, hogy még véletlenül se befolyásolják azt a témát, amivel foglalkoznak, s ezt tudom értékelni, de engem kicsit

más foglalkoztat. Ezt először akkor tapasztaltam, amikor egyszer a szülőfalumban Zolikát, az egyik falubéli barátomat úgy fényképeztem le, hogy egy kicsit megzavartam a „természetes rendet”. A diófájukon ültek a pulykák és a tyúkok, nagyon szép kép volt, meg is örökítettem őket, aztán eszembe jutott, hogy sokkal szebb lenne, ha lenne rajta egy ember. Megkértem Zolikát, hogy menjen fel a fára, és így is elkészítettem a képet, viszont ez sajtófotó szempontjából nem lenne hiteles, azonban ez így már nemcsak rólam szól, hanem egy közös játék, és ez közelebb áll hozzám.

Ha jól látom, analóg és digitális képeket is készítesz. Mi alapján döntöd el, mikor melyik módot használod a környezetted megörökítésére?

Sz. R. J.: Nagyon sokáig ez egyáltalán nem volt kérdés számomra, ezalatt azt értem, hogy mindig azzal fényképeztem, ami a kezem ügyébe akadt. Az egyik volt tanárom fogalmazta meg nagyon szépen, hogy az analógfényképezésben tér és idő van: abban a pillanatban, azon a helyen, azon a szalagon egy kémiai és optikai folyamat ment végbe, és annak a nyoma, azt hordozza az a kép, míg a digitálisnál nullák és egyesek vannak. A munkamódszer is egészen átalakul az emberben, ha analóggal fotózik. Ha tegyük fel, elmegyek egy falunapra egy analóg géppel, ami szerencsésebb esetben 72 képkocka, vagy viszek egy digitális gépet, amivel a nap végén hazatérek 400 darab expóval, akkor az a tapasztalatom, arányaiban több sikeresnek vélt kép lesz a tekercsen a 72 képkockán. Az, hogy én már csak digitális módon dolgozom, arra vezethető vissza, hogy egyrészt az analóg fényképezés nagyon drága, másrészt pedig volt egy nagyon rossz élményem, ami miatt félek tőle. Egy öt éve elkezdett projektem alatt a húsvéti események megörökítésekor, egy nagy összeg kiadásával, s egy teljes napi analóggal való munka után az előhívatáskor derült ki, hogy a fényképezőgépem valószínűleg meghibásodhatott, mert a 4 tekercs filmről összesen 3 darab képkocka maradt meg, és ez nagyon fáj. Azt gondolom, hogy amíg nem lesz egy olyan eszköz a kezemben, amiben maximálisan megbízom, addig nem fogok analóg formátumra dolgozni. Másrészt pedig most már nagyjából 12 éve fényképezek, sikerült megtaláltom azt a digitális apparátust, ami a lehetőségeimhez mérten a legközelebb áll ahhoz, amit látni szeretnék, és nagyon megszerettem ezt.

Mennyire vagy elégedett a jelenlegi helyzetekkel? Hogyan befolyásolta a vírus a tevékenységedet? A pandémia mennyiben változtatta meg a jelenreljövőre vonatkozó elképzeléseidet, a szakmádban milyen változásokat generál(t)?

Sz. R. J.: Pont a vírus feltűnése idején történt meg az, amiben az előző években vágytam: hogy kilépjek abból a megrendelői körből, hogy fillérekért fotózzak technobulikat, és azt éreztem, volt pár megrendelése, amiben komolyabb összegekért dolgozhattam, presztízsében is nívósabb munka volt, s azt hittem, végre beérett az évek gyümölcse... Aztán jött a koronavírus, és ezt kettévágta, emiatt nagyon kétségbeestem. Aztán jött a felismerés, hogy ha nem áll le a világ, akkor nincs is módom arra, hogy otthon legyek és alkossak, azt gondoltam, ez a legjobb módja annak, hogy kihasználjam a körülményeket. Ami meg most történik, az az, hogy visszajöttem Kömörőről egyfajta inspirációval és hittel, azon vagyok, hogy valahogyan annyi pénzt összekapjak, amiből eltengődök, ne pedig köröket járjak, hanem használjam ki ezt a lassúságot és időt arra, hogy még többet tanuljak és alkossak. A szakmára nézve nyilván nagy csapás volt, sok lett a munkanélküli fotós. Van egy szerencsés réteg, aki továbbra is tud dolgozni, például kreatív ügynökségeknél (például forgatáson, reklámcégeknél tevékenykednek). A jövőre való tekintettel próbálok bizakodó lenni, és igyekezni, hogy ha egyszer vége lesz a veszélyhelyzetnek, olyan tudattal tekintsek erre, hogy a lehetőségeimhez mérten kihoztam minél több mindent abból, amit tudtam. Ez valószínűleg nem a pénz lesz, hanem művek, tapasztalatok és a tanulás.